

Kära Jämtar och Härjedalingar!

Än en gång måste jag tyvärr meddela att kommande möte med Gillet är inställt. Förjulscaffet, som vi skulle ha haft den 28 november och då vi skulle druckit glögg och kaffe och ätit lussekatter och pepparkakor tillsammans, får vi istället anordna hemma var för sig. Inte kunde man tro i våras att det här hopplösa smittläget skulle hålla i sig så här länge! Jag trodde att vi hade god marginal, när vi flyttade föredraget, som vi skulle fått lyssna till i mars, till slutet av november.

Nu får vi hoppas att det kommer ett väl fungerande vaccin i början av nästa år. Då kanske situationen kan bli tryggare. Men tills dess får vi bita ihop och hårda ut.

Nästa år är det Gillets 75-årsjubileum. Vi får hålla tummarna för att det går att ordna några extra festligheter som vi kan se fram emot. Framför allt ska man inte ge upp.

Eftersom vi inte ses mer detta år, så vill jag passa på att önska alla medlemmar en

God Jul och ett Gott Nytt År.

Eva

Jämtlänningen, jämtlandsdrinken

Vi har i tidigare Avisen berättat om landskapsblommor, landskapsdjur och landskapsstenar. Nu ger vi ett recept på landskapsdrink. Det här receptet är taget från Tastelines recept över landskapsdrinkar.

I Jämtland bor Sveriges främsta lokalpatrioter och det är striden om den svensk-norska gränsen som knutit dem samman. De har inte bara en egen president, eget valord och flagga. Det här är ett folk som på allvar börjat fundera på egna ambassader i utlandet. En blodröd drink som garnerats med jämtlandsfärger, vitt, blått, grönt får de flesta att ropa på jämtländska; "Jämtland, jämtland, jämt och standut..."

Ingredienser

- 1 st blåbär
- 1 klyfta äpplen
- 1 dl fruktsoda
- 8 cl tranbärsjuice
- 1 cl hallonlikör
- 3 cl hjortronlikör
- 2 cl Cariel T&Q Vanilla Vodka

1. Blanda likör, tranbärsjuice och vodka i en burk med is.

Sätt på locket och skaka i 30 sekunder.

2. Fyll ett groggglas med is och häll i drinken. Toppa med fruktsoda och garnera till sist med äppelklyftan och blåbäret.

Drick, njut och sjung Jämtlanssången!

Det är vi som styr och ställer i Gillet:

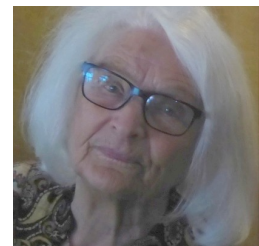
Ordförande Eva Hjelm (327291), evahjelm@bahnhof.se Vice ordförande och Sekreterare Stefan Halvarsson (468065), stefan.halvarsson1@comhem.se Skattmästare Bengt Hjelm (327291), bengthjelm@bahnhof.se Bibliotekarie Stellan Karlsson (076 30 93 936), stellan.karlsson@tele2.se Redaktör och hemsidaansvarig Jan Enger (323240), jan@enger.se, Anna Lundin (070 25 40 061), ann.k.lundin@gmail.com

Hemsida: www.jhgille.se e-post: info@jhgille.se Plusgiro: 39 30 09-6

Sagoboka, offerdalska i ord, bild och ljud!

Innevarande år, 2020, har något så relativt ovanligt som en sagobok på jamska sett dagens ljus. Det än större av raritetsvärde är att det inte handlar om vilken jamska som helst, utan offerdalsmälet, än närmare bestämt **Idiomet i de högt belägna Bångåsen och Söderåsen – här är man kanske rentav på mikrojamskanivån, måhända inte fullt ut allmängiltig för ens hela Offerdals socken.**

Författare är MåM, vilket ska uttydas som May (Beckman) och Manne (Ring), av vilka May är medlem i Jämtlands-Härjedalens Gille i Upsala. Boken innehåller nio till angivna jamska översatta klassiska sagor, bl.a. om *Snövit*, *Törnrosa* och *Rödluvan och vargen*, därtill med goda illustrationer av ett antal konstnärer och inte minst Mannes dotter Elsa. I slutet av boken görs en genomgång av ljudläran och grammatiken. Till boken medföljer en ljudskiva, med inspelad uppläsning av May Beckman på jamska av bokens text. Skivan avslutas med ett antal uttalsexempel.

Beträffande skivan må påpekas, att den inte är spelbar å en i sammanhanget såsom äldre ansedd cd-spelare, utan synes tillgång till uppspelningsteknik via dator erfordras.

Sagoboka kan approachas på olika sätt: väljer man att inledningsvis enbart läsa texten, finner man allehanda specialtecken (exempelvis cirkumflex och franskans le tréma, d.v.s. e med två prickar över, som i Citroën). Även för en med jamskan något införstådd gör det läsningen en smula förvirrande. Dessa – med MåM:s terminologi - ”fluglorta” ter sig lite överambitiöst, och tillför inget av egentligt värde. MåM påpekar också själva att man vid genomläsningen med fördel kan bortse från alla dessa tecken.

Bättre är då kanske att börja med att enbart lyssna på skivan, detta för att få en uppfattning om uttal och satsmelodi. Och allra mest givande kan det vara att samtidigt lyssna på skivan och att följa med i bokens text. Väljer man sist nämnda sätt, finner man att uppläsningen och det skrivna inte alltid helt överensstämmer. Nedan ges ett antal exempel på diskrepanser mellan tal och text, i nämnd ordning.

Dvärgar – småkæra, stuttkæra; fönster – vinnæuga; mormor – momma; vevstola – vabäna; jærnsn – ampen; (h)juling – hurring; pöka – stråka; jorln – svarla; huskut - förnautut. Skillna-derna mellan tal och text är dock enbart en fördel, eftersom de snarast kan bidra till att än mer illustrera jamskans omfattning och bidra till ökat ordförråd. Det är ett gott grepp från MåM.

Som komplement har också stundom i texten inlagts förklaringar, antingen på jamska eller svenska, se t.ex. skråggjn (værjn) som klarläggande av begreppet varg, samt fel (förskräckta). I en saga, den om *N denn ankongen som va så grop*, ges ingenstans någon uttrycklig förklaring på begreppet grop. Av sammanhanget (och för den som är bekant med originalet) framgår ändå att det måste röra sig om ”grov, ful”.

Framställningen belyser i hög grad offerdalsjamskans egenhet med att ha endast en diftong, æu eller au (jfr Berg och sydjämtland med tre eller fyra diftonger), som i ræu (= röd). Annat specifikt är bruket av dubbelvokal, som i staan (= stanna) och gyym (= gömma). Ibland ter det sig rentav lite komplicerat när det kan bli dubbelvokal i kombination med diftong, som i hææul (= hörde) och fææuk (= stund).

Annat karakteristika är förstås det breda uttalet; grammatikdelen ger exemplet ”e bræ e fæt e gät gjekk öve Anarsvævän å fäs å skät” (= en bred fet get gick över A...vägen och fes och sket).

Väsentligast är kanske ändå grammatikens behandling av genus, till antalet tre (han, hu och dæ, således han, hon och det), av verb i olika tempusformer, exempelvis kuut och kute – här kan det vara knepigt att som läsare avgöra om det rör sig om presens eller imperfekt -, men framför allt av kasusen, enkannerligen vad som är ackusativ eller dativ. I Offerdal är i hög grad (kan förmodas) denna skillnad alltjämt i hög grad levande. Ett exempel från boken:

”Folj me hitti schlotte hænnis far menn, å våål prinsessa mi. A Snövit våårt fejen å færrd a hitti schlotte at a far hænnis.” – Här är ”A Snövit” ackusativ, men ”færrd a” (= följde honom) och ”a far” (= fadern) dativ. Grundformerna är eljest ”a” om ett femininum och ”n” om ett maskulinum, således i ackusativ, men blir tvärtom som dativ. Jfr i sammanhanget tyskans verb folgen (= följa), som är dativstyrande.

Exemplet påvisar också ett annat fenomen, mer förekommande i jamskan än enbart i Offerdal, nämligen behandlingen av genitiv: ”at a far hænnis” (= hans fars). - Det finns två möjligheter att ange genitiv i jamskan, enligt typfallet ”hattn at a Pe”, eller ”hattn hans (hæns) Pe”.

Något konfunderad kan man, beträffande skillnaden mellan dativen och ackusativen, i några fall bli vid jämförelse av tal och text. Sålunda anges i tal ”fleug e aank fram å bät n ti nakka”, men texten (s. 33) anger ”... ti nakken”. Vidare hörs i talet ”dæuk ända nepå botten”, och i texten (s. 36) ”... ända neat bottna”. Så vad gäller egentligen? En grundregel torde här, som när det i tyskan rör sig om antingen eller, vara att riktning ger ackusativ och befintlighet dativ.

Men de sist angivna två fallen är av marginell betydelse. I stort är tal och text konsekvent överensstämmande. Ett imponerande arbete har lagts ned av MåM. Bokverket utgör en förnämlig inkörsport till jamskan, både för nybörjare och den som vill fördjupa sig däri; därtill ett berikande av befintlig litteratur på jamska. Boken kan varmt rekommenderas.

Stefan Halvarsson

Rådigt ingripande räddar fjällturismen i Åre

I förra Avisen skrev vi om att det inte blev ett bilförbud i Berg trots önskmål från kommunen. Dock beslutade länsstyrelsen några år senare faktiskt om förbud om biltrafik – och inte var som helst heller, utan på sträckan Järpen – Undersåker – Dufved, d. v. s. vägen till Åre på nuvarande E14!

Förbudet ledde till och med i ett fall till polisiära ingripanden. I spalten ”Ordet fritt” i Östersunds Posten år 1913 kunde man läsa:

”Till den det vederbör:

För cirka ett år sedan utfärdade k. m.:t på ansökan av vägstyrelsen i Undersåkers tingslags väghållningsdistrikt, förbud för automobiltrafik efter allmänna landsvägen från Hjärpen genom Undersåkers och Åre socknar och, så vitt insändaren vet, är detta förbud icke upphävt. Det oaktat får man ofta, hälst under lördags- och söndagsnätter, se en automobil passera en del av nämnda vägsträcka. Huru kan sådant få fortfara? Äro ej k. m.:ts föreskrifter till för att åtlydas av alla svenska medborgare?

Önskvärt vore, att den det vederbör ville se upp och ingripa mot ofoget.

Undrande iakttagare”

Med anledning av insändaren lät kronofogdekontoret i Västjämtland, länsmannen i Undersåker undersöka saken.

Länsmannen rapporterade:

”Med anledning af förestående skrifvelse får undertecknad härmed vördsamt meddela, att automobilföraren Oskar Forslund i Stamgårde, hvilken några gånger med sin automobil öfverfarit vägsträckan Hjärpen – Undersåker, den 18 sistlidne juni med anledning däraf delgifvits stämning till Undersåkers instundande höstting. Likaledes har föraren för den s.k. ’Blinbilen’ m. N.164, Emil Thorvall Gullander från Karlshamn, hvilken den 24 sistlidne juni med automobil passerade vägsträckan Hjärpen – Dufved, den 25:te i samma månad delgifvits stämning.

Bilfri väg?

*Undersåker å länsmanskontoret den 1 juli 1913
J Löfgren”*

Om Forslund och turisten Gullander verkligen blev dömda, framgår inte av tillgängliga handlingar, men det finns en intressant efterhistoria till detta något udda ärende. Dåvarande kulturchefen Bo Oscarsson (vår hembygdsstipendiat 2006), uppmärksammade kommunpolitikern Olle Olofsson i Undersåker (C) på saken. De konstaterade att beslutet aldrig hade överklagats och således egentligen borde gälla fortfarande.

Personerna i bilen har inget med artikeln att göra

Genom Olofssons rådiga insats är det dock numera officiellt upphävt. Han drog ärendet i Åre miljö-, byggnads- och räddningsnämnd, varvid följande beslut fattades:

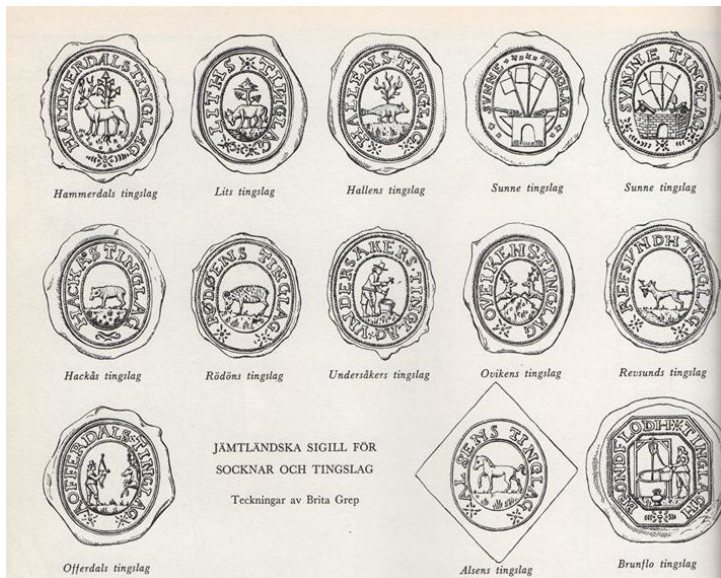
Mbr § 96 dnr 1996/85 D 500 Hjärpen — Undersåker — Dufved — automobiltrafik: År 1912 utfärdade Kungl Majt. på ansökan av Vägstyrelsen i Undersåkers tingslag förbud mot automobiltrafik mellan Järpen och Åre. Då detta beslut inte synes vara upphävt beslutar nämnden:

- Bilförbud på samtliga allmänna vägar inom kommunen upphävs.
- Beslutet överlämnas till trafikhandläggaren för verkställighet.

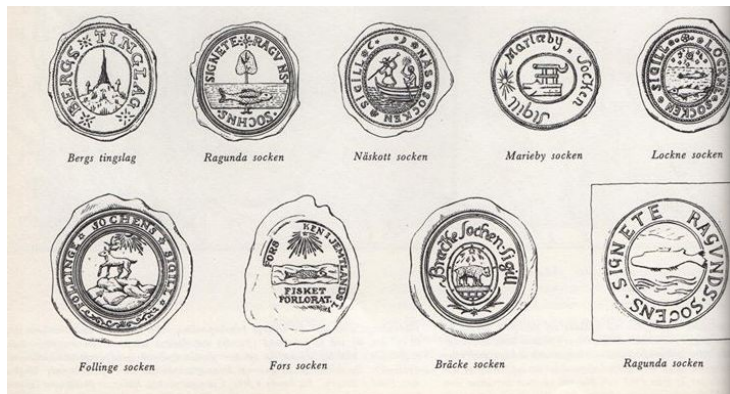
Vi är antagligen många som ovetandes brutit mot förbudet men bötesintäkterna torde ha varit obefintliga.

Ett stort tack till Jan Ivar Mattsson och Bo Oscarsson för uppgifterna.

Jan Enger

Jämtländska sigill för Socknar och Tingslag.
Teckningar av Brita Grep (1891-1968). Återfinns i
Landskapet Jämtlands sigill och vapen” (1931) av Svante
Höglin

Ett sigill, eller insegel, är ett märke som ursprungligen syftade till att intyga äktheten hos ett dokument. De har nu i stor utsträckning ersatts av underskrift.

I brist på aktuella festreportage bjuder vi på ett från UNT november 1966

Jämtland-Härjedalens gille i Uppsala har hållit sedvanlig höstträff. Man hade denna gång tvungits avstå från "nationalrätten" surströmming. För underhållningen svarade bl.a. Lit-pojken — från radio och TV kände Sven "Plex" Pettersson som berättade

historier och minnen från Jämtland, samt skildrade en TV-reporters många fascinerande arbetsuppgifter.

Under kvällen uppträdde också The Gospel Singers under ledning av Aase Fridegård och det ungdomliga pop-bandet Uncle Festers Group.

Sammankomsten avslutades med att gillet kronikör A.J. Undén föredrog ett kåseri om en jämtlandsbondes semester. Jämtlands historia före och omkring år 1000. På bilden ses från vänster hedersledamoten i gillet A.J. Undén, Sven "Plex" Pettersson och gillevärdinnan fru Karin Sjöberg.